

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XVII. 1930.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1930.

Een Portugeesche valsche munter in 1510/11 voor de Vierschaar te Middelburg.

Valsche munters waren in vroegere eeuwen, evenmin als thans, met een kaarsje te zoeken: men vond en vindt ze overal. Voortdurend staan onder „Rechtzaken” nieuwe feiten van muntvervalsching vermeld. Er was oudtijds veel winst te behalen met het smelten van volwaardige gouden munten en deze opnieuw te slaan in metaal van minder allooi, of wel, men knipte eenvoudig stukken van de randen der goede munten af. Dat dit een algemeen voorkomende handelwijze was, werd onlangs weer bewezen door de opgegraven munten te Zoutelande, waarvan weinige geheel gaaf zijn. Geen munt echter was, naar wij meenen, meer het slachtoffer dezer kwade praktijken, dan de gouden pistoletten van Spanje, die van het allerbeste metaal waren vervaardigd. Onder de te Zoutelande gevondene was dan ook geen enkel exemplaar onbesnoeid, de meeste hadden zelfs van het omschrift de bovenste helft der letters verloren, van sommige pistoletten was het geheele omschrift tót aan het middengedeelte afgeknipt. Deze in ons land zeer geliefde geldstukken werden in Spanje escudos geheeten. Geen doosje met goudgewicht, of men vindt er de blokjes van pistoletten, dubbele en viervoudige, in. FILIPS II heeft er zeer velen doen vervaardigen, maar hij moest spoedig bemerken, dat zij naar vreemde landen

werden uitgevoerd. Zijn opvolger liet om die reden het goudgehalte ervan verminderen.

De valsche munters, van wie wij hier het een en ander willen mededeelen, waren Portugeezen, die naar Middelburg waren gevlucht, omdat zij het in Portugal, en meer bepaald in „Licebone”, al te bont in dit opzicht hadden gemaakt. Vader ANTHONIS CLEYNES en zijn zoon GEORGE hadden namelijk onder de regeering van EMANUEL I jarenlang een groote rol gespeeld in de aangelegenheden van het Portugeesche muntwezen. Het schijnt, dat zij flink hadden geknoeid en zich daardoor schatten hadden verworven. Ten slotte liepen zij in de val, want het was bekend geworden, dat er valsche gouden cruissaten in omloop waren gekomen en de koning begreep maar al te goed, dat de heeren CLEYNES daar niet onkundig van zouden zijn geweest. Hoe dan ook, ANTHONIS werd een tijdlang te Lissabon gevangen gezet, alhoewel vermoedelijk niet op water en brood. Zijn op clandestiene wijze verkregen rijkdom zal dit laatste wel mogelijk hebben gemaakt en hem tevens in staat hebben gesteld om met den koning een akkoord aan te gaan — composeeren noemde men oudtijds dit genademiddel — waarbij hij voor 6000 dukaten werd vrijgelaten. GEORGE CLEYNES was intusschen naar Sevilla in Spanje gevlucht, waar hij geruimen tijd heeft vertoefd, totdat een oproep van zijn vader hem gelastte naar de landen van „herrewaerts over” te vertrekken, hetgeen hij ten spoedigste heeft gedaan. En zoo treffen wij GEORGE CLEYNES te Middelburg aan, echter niet als vrij uitgaand mensch, maar als gevangene van den baljuw WISSE JACOBSZ. VAN DER LISSE, die in 1500 JACOB VAN SEROOSKERKE in dit ambt was opgevolgd.

Onze baljuw was echter zoo onvoorzichtig geweest, om GEORGE CLEYNES slechts „op geruchte van zijn misdaad” te doen arresteeren, wat hem, zooals wij zullen zien, niet al te best is bekomen.

In het Gemeente-Archief te dezer stede staat in het *Groot Reg. Cívil*, loopende van 1497—1512 f. 156^{vs} en volgende bladzijden, een omstandig verhaal van GEORGE CLEYNES' verschijning voor de Vierschaar te Middelburg vermeld. Dr. W. S. UNGER, onze bekwame gemeente-archivaris, had de beleefdheid mijn aandacht op dit merkwaardige stuk te vestigen en eenige uit den officieelen tekst overgeschreven bladzijden daaraan toe te voegen. Voor deze zeer gewaardeerde hulp betuig ik hem hier nogmaals mijn hartelijken dank. Waar dit gedeelte een uitstekend beeld geeft van het kwaad door vader en zoon CLEYNES in Portugal bedreven, laten wij den tekst hier in zijn geheel volgen:

Vonnisse ter vierschairen gegeven tusschen
 WISSE JACOFSZ. VAN DER LISSE, bailliu van
 Middelburch, ter eender zyde ende GEORGE
 CLEYNES, Portegloyser, ter andere.

Op de materie van gescillen, geresen ter vierschairen der stede van Middelburch tusschen WISSE JACOFSZ. VAN DER LISSE, bailliu der selver stede, anlegghere ter eendre zyde, ende GEORGE CLEYNES, filius ANTHONY CLEYNES ter andere, aldaer de voirs. bailliu seyde, dat hy, ende mijn heere den rentmeester mit hem gevoucht, den selven GEORGE op ende an seggende was van mijns genadichs heeren weghe, dat hy mit synen vader

ANTHUEINIS CLEYNES gehadt hebben 't regement ende bewijnt van den goude ende zilvere te fineren, dat quam uuyt den mynen des konijnckx van Portegale, ende dat zyluyden mit hueren adherenten gevalsschet hadden tot xx^m marck gouts, mits doende in elck marck gouts 't gewichte van eenen ducaet coopers, ende voorts dat de voers. JEORGE mit zynen vader ANTHUEINIS gehadt hebben dat gouvernement ende bewijnt van der munten over alle den landen des konijnckx van Portegaele ende dat zyluyden wel geweeten hebben, datter geslegen zijn geweest bijnnen der stede van Lyceboene valssche crusaden van thiene ducaeten tstick, ende dat zyluyden paert ende deel gehadt hebben van der wijnninghe daer af commende, ende dat de voers. ANTHUEINIS ter cause van desen gevangen heeft geweest te Lycebone by den konijnck van Portegaele, ende met hem gecomposeert ende gegeven zesse duysent ducaeten, ende mitsdien is de voirs. ANTHUEINIS onsleghen uuyter gevangenisse. Ende de voirs. JEORGE CLEYNES dat ziende is ter cause van dese voirs. delicten ende excessen geruynt uuyten lande van Portegaele ende gevluht in Cyvillien, daer hy zyne residencie een groote sticke tijts gehouden heeft, ende ter tijt toe dat de voirs. ANTHUEINIS CLEYNES gescreven heeft eenen brief an den voirs. JEORGE CLEYNES, dat hy commen soude in den lande van haerwaerts overe, twelck JEORGE alsoe gedaen heeft, ende is gecommen hier bijnnen Middelburch, ende bijnnen een maent

daer nae of daeromtrent, soe heeft de voirs. ANTHUENIS CLEYNES, wesende te Lycebone, gehuert een scip, genaemt Saint PAUL de Lyon, uuyt Bretaingien omme LXXX ducaeten, daer hy mit zyne huysgesinne ende de huysvrouwe van JEORGE CLEYNES mit haer huysgesinne vertrocken is heymelicken van daer zonder vriendt oft yemandt anders te kennen te gheven, ende is gecommen hier binnen Middelburch mit hem bringende veele ryckelicke juweelen, die hy beleent zoude hebben. Ende de konijnck van Portegaele, verstaen hebbende, dat de voers. ANTHUENIS CLEYNES ende JEORGE zynen zoene vertrocken waren, heeft mit alder haest toe doen bereyden twee barcken, omme hemluyden achtervolghene.

Waerop MICHEL MICHEL SZ. uyer naeme ende als procureur van den voirs. JEORGE CLEYNES seggende was, dat zynen meester waer voeren hy in woerden stont, een man van buyten was, dewelcke nyet en verstont de taele van desen lande, begherende mitsdien te hebbene in gescrijfte d'anspraecke, die mijn heere de bailliu aldaer gedaen hadde, omme mit zynen meester daerop te communicateeren ende eenen dach van achte daghen omme daerop te antwoerden. Soe is 't naer partyen gehoort zijnde by burchmeesters ende scepenen voirn. ter manijnghe van den bailliu geweesen voer recht, dat mijn heere de bailliu overgeven sal in gescrijfte d'anspraecke, die hy gedaen heeft op JEORGE CLEYNES, ende dat de voirs. JEORGE daer op antwoerden sal binnen

achte daghen naestcommende ende rechts pleghen alhier ter vierschaeren ter cause van desen. Actum op ten XX^{en} dach in Maerte, anno XV^c X^e, naer tscryven shoofs van Hollant”.

Recapituleerende weten wij nu:

- 1°. dat ANTHONIS en GEORGE CLEYNES jarenlang de bevoegdheid hebben gehad om het goud en zilver te fineeren, dat afkomstig was uit de mijnen van den koning van Portugal,
- 2°. Dat zij 20000 mark aan goud vervalscht hadden door er het gewicht van 2000 dukaten aan koper aan toe te voegen,
- 3°. Dat zij verdacht werden niet onkundig te zijn geweest aan het uitgeven van valsche cruisaten, tien dukaten zwaar, en mogelijk in de winst daarvan hadden gedeeld,
- 4°. Dat vader CLEYNES daarvoor gevangen was gezet, maar
- 5°. zich voor 6000 dukaten bij den koning had vrijgekocht,
- 6°. Dat zijn zoon GEORGE in tijds naar Sevilla in Spanje was gevluht en daar geruimen tijd heeft vertoefd,
- 7°. Dat hij daar bleef tot hem een schrijven van zijn vader gewerd, waarin hem aangeraden werd naar de Nederlanden te vluchten, aan welchen raad hij gehoor heeft gegeven en in Middelburg is ontscheept,
- 8°. Dat vader ANTHONIS het maar beter vond zoo spoedig mogelijk uit Lissabon te verdwijnen en,

na voor 80 dukaten het schip St. PAUL de Lyon te hebben gehuurd, met zijn gezin en met dat van zijn zoon GEORGE naar ons land te vertrekken, een rijken buit aan juweelen met zich voerende,

- 9°. Dat koning EMANUEL, de vlucht ontdekt hebbende, twee barken had uitgezonden, om de CLEYNES' te achtervolgen, echter zonder succes,
- 10°. Dat in dien tusschentijd GEORGE CLEYNES door den baljuw van Middelburg was gevangen gezet en een aanklacht tegen hem was ingediend,
- 11°. Dat diens procureur, MICHIEL MICHELSZ., verzocht had de „aenspraecke” schriftelijk te mogen ontvangen, omdat zijn meester het Nederlandsch niet verstond,
- 12°. Dat Burgemeesters en Schepenen den 20 Maart 1510 (Paaschtijl) daarin hadden toegestemd en GEORGE CLEYNES acht dagen hadden toegestaan om daarop te antwoorden.

Laten wij van dien tusschentijd gebruik maken om na te gaan welke gouden munten vermoedelijk met medeweten der CLEYNES' zijn vervalscht.

Het einde der 15e en het begin der 16e eeuw was voor Portugal een tijd van grooten voorspoed. De opzienbarende ontdekkingen van VASCO DE GAMA en CHR. COLUMBUS hadden daar het hare toe bijgebracht. Spanje en Portugal waren in het bezit gekomen van rijke goudmijnen. Koning JAN II had in 1482 aan de kust van Guinea reeds een fort laten bouwen om zijn

nieuwverworven goudmijn te beschermen ¹⁾. Drie jaren daarna verscheen in Portugal voor het eerst een gouden munt van zwaar gewicht. Dit was de juiste d'or ²⁾ van 38 stukken in het mark.

Zijn opvolger, EMANUEL I (1495—1521), ging nog verder en liet in 1499 groote zware gouden munten slaan, die in de beeldenaars als „Grooten cruysaert” of Tiendukatenstuk werden betiteld, maar meer bekend zijn onder den naam van Portugalosers. Het waren stukken van 7 in het mark ³⁾, zij hadden een goudgehalte van 23 caraat $8\frac{1}{2}$ grein en wogen 22 engels 27 azen, overeenkomende met $35\frac{1}{4}$ gram. De Portugaloser is thans zeer zeldzaam.

De cruissaten van 10 dukaten, die de CLEYNES' mede hadden helpen vervalschen — later in de aanklacht vernemen wij, dat ze van binnen van koper en van buiten van goud waren, bij gevolg echte „monnaies fourrées” — zijn dus Portugalosers geweest, want van

1) ENGEL et R. SERRURE. *Traité de numismatique du Moyen-Age*, III, p. 1354.

2) De benaming is aan het omschrift ontleend: justus : ut : palma : florebit. De letters waren niet meer gotisch, waarmede, zegt SERRURE, tevens in het muntwezen het moderne tijdperk werd ingeluid.

3) Ter vergelijking diene, dat de dukaat van Spanje met de twee hoofden van 70 stukken in het mark was, de angelot van Engeland van 58, de goudgulden van Duitschland van 75, de cruissaat of dukaat van EMANUEL I van 70 stukken in het mark gouds. De groote cruissaat of tiendukatenstuk van 7 stuks in het mark is het meest bekend onder den naam van Portugaloser. Deze munten zijn slechts door EMANUEL I en JAN III geslagen. De naam „cruzado” is ontleend aan het aandeel, dat ALPHONS V van Spanje (1438—1480) genomen heeft in de Turksche kruistocht of crusade. (Zie: C. W. HAZLITT *The coinage of the European Continent*. London 1893. p. 192.)

den gewonen cruisaat bestaan uit dien tijd zulke zware afslagen niet. In de rijke verzameling van Portugeesche munten in het Leidsche Kabinet aanwezig, noch in die van het Koninklijk Penningkabinet, komen van het gewone cruisatentype extra zware afslagen voor. Wél, daarentegen, heeft de Leidsche collectie het voorrecht een Portugaloser van koning EMANUEL I te bezitten. De conservatrice, ELISABETH COHEN, had de welwillendheid ons de volgende uitvoerige omschrijving van dit stuk te geven, dat wij op pl. III No. 1 afbeelden.

Voorzijde: In het veld tusschen twee ringetjes het wapen van Portugal. Daaromheen binnen twee cirkels het omschrift: + I EMANVEL ☉ R ☉ PORTVGALIE ☉ AL
☉ C ☉ VL ☉ IN ☉ A . D ☉ G — C . N ☉ C . ETHIOPIE
☉ ARABIE ☉ PERSIE ☉ I ☉

Van dit lange omschrift geeft TEIXEIRA DE ARAGAO¹⁾ de volgende vertaling: Primus Emanuel rex Portugaliae, Algarii, citra (et) ultra in Africa dominus Guinee, conquittonis, navigationis, commercii Ethiopiae, Arabiae, Persiae (et) Indiae.

Keerzijde: Gevoet gelijkbeenig dubbel kruis, waarboven drie bolletjes. Omschrift: IN ☉☉ HOC ☉ SIGNO ☉☉
VINCES ☉☉

Gewicht 35.25 gram. Diameter 37 m.M.

Variëteit van TEIXEIRA, pl. XIII, No. 2.

Deze zeldzame munt, gevonden te Alkmaar, werd in 1852 voor de Leidsche verzameling uit het Kabinet KAAAN aangekocht.

1) A. C. TEIXEIRA DE ARAGAO. *Descrição geral e historica das moedas cunhadas em nome dos reis, regentes e governadores de Portugal*. Lisboa 1874—1880.

De in Lissabon door de CLEYNES' vervalschte cruisaat van 10 dukaten is zonder eenigen twijfel de Portugaloser ¹⁾ geweest.

De Portugaloser is ook in ons land in twee steden geslagen, namelijk in Zwolle ²⁾ en in Deventer, wel een bewijs, dat het geliefde geldstukken waren, die dan ook in de „Beeldenaers” staan afgebeeld. Men is het er niet geheel over eens met welk doel deze groote goudstukken oorspronkelijk zijn vervaardigd. De Engelsche numismaat HAZLITT zegt ³⁾, dat „the Portuguese itself of the original type” niet het uiterlijk van een gangbare munt had en niet voor den omloop was bestemd. In Duitschland werden — zie HALKE *Handwörterbuch der Münzkunde* in voce — in het begin der 16e eeuw eveneens groote goudmunten, tien dukaten geldende, geslagen. De voorzijde vertoonde het Portugeesche kruis en werden om die reden Portugalösers geheeten. Deze stukken werden als geschenk vereerd, men ziet ze

¹⁾ De Portuguez of Portugaloser deed in 1548 f 20,10. Ze staan o.a. afgebeeld in de Beeldenaers van 1544, blz. 1 en 19, No. 3; van 1548 op blz. 11 en 12; van 1586, blz. 8 en 13; van 1633, blz. 13 en 14. De koers ervan steeg voortdurend. In 1556 gold hij reeds f 22,10. in 1574 f 26,—, in 1606 f 38,— en in 1610 reeds f 40, 5 stuivers.

²⁾ De Zwolsche portugaloser, in weinige exemplaren in 1641 geslagen, is aanwezig in het Kon. Penningkabinet en in de verzameling LOPEZ SUASSO in het Stedelijk Museum te Amsterdam. Zie VERKADE, pl. 227, No. 4. Wij beelden dit stuk op plaat III, No. 2 af.

Voor het Deventersche stuk van 1640 zie men: Verkade, *tekst*, blz. 183; ook: *Overijsselsche Almanak* van 1855 en VAN DOORNINCK, *Gedenkpenningen en Munten*, blz. 35—37.

Deze stukken zijn thans onvindbaar. De stempels er van zijn echter nog in het Museum de Waag te Deventer voorhanden.

³⁾ W. C. HAZLITT, l. c., p. 225.

dikwijls op geschilderde portretten, aan een lint of gouden ketting hangende, afgebeeld. Het zullen vermoedelijk munten zijn geweest, die ook wel voor den handel met het Oosten werden gebruikt.

Wij hebben over den Portuguez of Groote cruysaert (sic) van Poortugal (*Beeldenaer* van 1586) alles gezegd, wat voor ons doel van belang was en vervolgen thans het geschiedverhaal.

Nadat de toegezegde acht dagen waren verstreken, kwamen de ons bekende personen weer op het appèl. Er was in dien tusschentijd veel gebeurd naar het schijnt, want wij hooren den baljuw, toen deze aan het woord kwam, zeggen, „dat ten tyde, dat de zaak ter vierschaere¹⁾ begonnen es geweest, oft te wyle, dat hy gevangen was”, het aan GEORGE CLEYNES gelukt is „zeeckere oepenen brieven van onzen genadighen heere (keizer MAXIMILIAAN als voogd van KAREL V) te verkrijgen, uyt crachte vande welcken JACOB VAN DER MOERE, deurwaerdere van wapens, geleverd hadde

¹⁾ Toen in 1511 het proces CLEYNES hier werd behandeld, was het stadhuis nog niet geheel voltooid. Het werd in vijf opeenvolgende fasen gebouwd over een periode van 3½ eeuw. Het oudste deel is het gotische in de Noordstraat, waar ook tot 1610 de ingang was. In 1506 is men met den torenbouw begonnen, die in 1511 grootendeels gereed kwam. ANTH. KELDERMAN kreeg in 1508 £ 12 voor zijn moeite, arbeid en snijwerk, aan het stadhuis geleverd. (KESTELOO, *Stadsrekeningen* 33 (239)). De oude vierschaar is thans het oudste en belangrijkste vertrek. Bijna van den aanvang af, tot diep in de 19e eeuw, is het daar voor de lage rechtspraak in gebruik geweest. Oud is ook het balken-plafond, steunende op vier fraaie karbeelen van zandsteen, die wel door de gebr. KELDERMAN zullen zijn vervaardigd en de schoorsteen. Al het overige is uit later tijd. Uit: *Beknopte Gids voor Bezoekers van het Stadhuis te Middelburg*.

uyter gevangenis den voors. GEORGE CLEYNES". Dit was alles waar en duidelijk genoeg, maar minder begrijpelijk en vermoedelijk bezijden de waarheid was, wat de baljuw er verder aan toevoegde, namelijk dat men aan hem, den baljuw „ende aan mynen heere den rentmeester van bewester Schelt (die in deze zaak den keizer vertegenwoordigde) „hantsluytinghe gedaan hadde, om op groote peynnen en verboeren nuyet voordere te procederene in dese saicke ende den voors. GEORGE ongemolesteert te latene". Wat dus wilde zeggen, dat het hun verboden was de procedure van GEORGE CLEYNES verder voort te zetten, zoo zij niet in zware boeten wenschten te vervallen. De baljuw zou dan ook beloofd hebben, J. CLEYNES ongemolesteerd te laten. Hevig verontwaardigd werd hij echter, toen hij van de tegenpartij vernam, dat deze verlangde, dat hem toch dezelfde boeten zouden worden opgelegd, als wanneer hij, tegen de handsluiting in, J. CLEYNES zou blijven vervolgen, wat hij niet had gedaan.

De uitdrukking „hantsluytinghe" komt, naar men mij verzekerde, niet zoo heel veel in oude documenten voor. Volgens het *Middel Nederlandsch Handwoordenboek* van VERDAM, blz. 239, zou dit woord „beslag" hebben aangeduid. Ook bij VERWIJS en VERDAM in het *Groote Woordenboek* komt het als zoodanig voor, maar er wordt daar nog onderscheid gemaakt tusschen beslag op personen en op zaken. In ons debat geeft het woord „beslag" niet veel licht. Daarom was het verheugend van den heer P. D. DE Vos, gemeente-archivaris van Zierikzee, een andere uitlegging van het woord te ontvangen, die hier volkomen voldoet. Volgens dezen

bekenden oudheidkundige zou het woord „hantsluyting” hier hebben beteekend, dat de zaak was afgedaan of beëindigd, bijv., dat ze op de een of andere manier misschien was afgekocht. Deze wijze van optreden noemde men, als ’geld namelijk de beëindiging eener strafvervolging bewerkte, composeeren. Wij hebben reeds gezien, dat ANTHONIS CLEYNES het bij den koning van Portugal in praktijk had gebracht en zich door dezen, tegen 6000 dukaten, had doen begenadigen. Nog bestaat bij het beroepen van predikanten het woord „handopenen”. „Er wordt dan”, schreef mij de heer DE VOS, „vergunning gegeven tot het beroep over te gaan”. Tegenover „handopening” staat „handsluiting”, wat er op wijst, dat de zaak gesloten, afgelopen is. Met die beteekenis komt de uitdrukking zelfs nog voor in een gedrukt stuk van 1703, waar sprake is van het onttrekken aan het Hof van Holland eener bij dat Hof hangende procedure, met de woorden „dat als doen het Hoff was de hand geslooten”.

Ten laatste kwam J. CLEYNES’ pleitbezorger aan het woord om te antwoorden op de door den baljuw uitgesproken aanklacht. Om niet te veel plaatsruimte in te nemen, beperken wij ons met te zeggen, dat JEORGE van de geheele aanklacht niets wilde weten, en dat de baljuw vrij wat beter en rechtvaardiger zou hebben gehandeld, indien hij niet JEORGE CLEYNES in persoon, maar „hen hadde gevanghen gezet, die lastighe saecken JEORGE’S eeren aangaande” hadden aangebracht. Inderdaad steunde de geheele aanklacht van den baljuw slechts op geruchte van muntvervalsching, die nog wel in een ver afgelegten land gepleegd was. Vermoedelijk

had baljuw WISSE, JACOPSZ. VAN DER LISSE wel gehoopt, dat uit dezen voortvluchtigen, maar vermogenden Portugees, een voordeeltje zou zijn te halen. Hij moest wel toegeven, dat het met de arrestatie van GEORGE CLEYNES niet zoo geheel in den haak was geweest, wist zich echter uit dit dilemma te redden, door te zeggen, dat „deze mit alzulcke feyten berucht was en tgeruchte (van de muntvervalsching) alsoe achter hem ginck”. Hij beweerde verder, dat het hem niet voor den geest stond „dat hy de aenspraecke affirmativelick had gedaan”, en, voor het geval, dat de aanklacht toch op grond van een erkentenis was uitgesproken, dit laatste heelemaal niet in zijn bedoeling had gelegen. Hij renuncieerde bij gevolg van de aanklacht en verklaarde te ver te zijn gegaan, hield echter vol, dat hem door den deurwaarder handsluiting was opgelegd en somde nog eenmaal de slechte praktijken op waaraan GEORGE CLEYNES zich in Portugal had schuldig gemaakt en die hem waren ter oore gekomen.

Wij zien nu in gedachte MICHEL MICHIELSZ. opstuiven en uit naam van zijn cliënt hooren wij hem zeggen, dat, krachtens de verkregen „openen brieven”, de voornoemde deurwaarder GEORGE CLEYNES „alleenlick” uit de gevangenis had ontslagen „ende dat nemmermeer noch tot gheender tijt blycken en zal, dat de voors. bailliu oft de rentmeester eenige hantsluytinghe gedaen es geweest”. J. CLEYNES gaf als zijn wensch te kennen, dat hij niet door den baljuw, maar door Burgemeesters en Schepenen zoude worden gevonnist. Na heel veel heen en weer praten werd baljuw WISSE VAN DER LISSE gelast, om op den eerstvolgenden Woensdag het bewijs te

komen leveren, dat hem inderdaad de hand was gesloten geworden en dat hem van hoogerhand was bevolen GEORGE ongemolesteerd te laten. Deze tusschenuitspraak had plaats „opten XXIX^{de} dach in Maerte anno XVe X voer Paesschen”. Testes JAN JACOBS en vele anderen. Eenige dagen na het vorige gebeurén, kwamen de Heeren opnieuw plechtstatig in de Vierschaar bijeen en dat, niettegenstaande het geheele proces al meer op een blijspel, dan op een ernstige behandeling ging gelijken.

GEORGE CLEYNES' zaakwaarnemer, MICHEL MICHIELSZ., opent de rij der sprekers en verklaart, dat het heden de dag is, waarop onze baljuw openlijk het bewijs moet leveren, dat hem van hooger hand bevolen was de zaak van GEORGE CLEYNES niet verder te behandelen.

Nu treedt de hoofdgetuige in deze, deurwaarder JACOB VAN DER MOERE, ten tooneele en getuigt, dat hij niet anders heeft gedaan dan J. CLEYNES uit de gevangenis bevrijden en dat er noch van handsluiting, noch van een of ander verbod, sprake was geweest.

Daar stond nu onze baljuw met den mond vol tanden, het verlangde bewijs der handsluiting was niet te leveren, zoodat hij een zeer beschamend figuur zou hebben gemaakt, ware het niet, dat men in dien tijd aan allerlei geknoei tusschen gevangenen en hun vervolgers gewoon was geraakt. Composeeren en steekpenningen uitreiken waren toen, en helaas ook later, aan de orde van den dag.

Wij vermoeden, dat de baljuw bij het vernemen der bevrijding van CLEYNES, zijn figuur heeft willen redden, door handsluiting als motief te nemen voor zijn niet verder optreden in deze zaak.

Opnieuw krijgen wij zoo uitvoerig mogelijk te hooren, dat vader en zoon CLEYNES in de 12 jaren, dat zij het bestuur over de Portugeesche munt hadden waargenomen, veel slechte praktijken hadden bedreven en over hun werk bij het fineeren van het goud en zilver. Wij vernemen bij deze gelegenheid tevens, dat de ducaten (cruzado's), door de CLEYNES' vervalscht, inwendig van koper waren, bedekt met een laagje goud; en, zoo vervolgt de baljuw, dat hebben zij zeer goed geweten, en zij zullen behoorlijk van de winst hebben geprofiteerd.

Hierop gaf GEORGE CLEYNES bij monde van zijn procureur het volgende antwoord: Daar Mijnheer de bailliu de eerste aanklacht heeft teruggenomen, hij, GEORGE CLEYNES, bij vonnis van Burchm. en Schepenen moest worden ontslagen van alle rechtsvervolging, „los, ledich ende quitte”, zooals de term luidde.

Dit was echter te veel gevraagd. Ook op de tweede aanklacht, die bijna gelijkkluidend, zooals wij gezien hebben, aan de eerste was, werd het antwoord van CLEYNES geëischt.

MICHEL MICHIELSZ. eischte toen, namens zijn patroon, waar deze van de eerste „aenspraecke” was vrijgesproken „wegens scade ende interesten, die hy geleden hadde de somme van hondert gouden ducaeten ende voor de scande ende injurie, drie duysent ducaeten, geapliceert ende gedistribueert te worden in drieën: Te wetene een dordendeel ons allergenadichx heer, 't 2de dordedeel de stede van Middelburch ende tderde dordendeel de drie prochiekercken aldaer. Ende boven dezen, dat hy sal doen setten een glas in de Zuytzyde van Westmonsterkercke, daer inne gefigureert ende

gescildert staen een figure van een bailliu mit een roede in zijn hant, boven zijn hoofd de waepens van Portugaele, ende beneden zijn voeten sal gescreven staen, hoe dat een bailliu van Middelburch genaemt by zijn kerstelicken name, dat glas dair doen stellen heeft, omme d'injurie, die hy gedaen hadde J. CLEYNES, portegloyzer, ende boven dien betaelen den kerckmeesters van Westmonster twintich pont gro. tot onderhoudenisse vant voirs. glas. Ende aengaende dat mijn heere de bailliu in een punt van zijndre eerste aenspraecke roert de hoocheyt des konings van portegaele dewelcke alhier binnen den lande heeft zijn ambassadeur, dat zy dat nyet verantwoerden en wilden, maer lieten de voirs. ambassadeurs tselve pointc verantwoerden, begherende mits desen vonnisse van brms. en sc."

Zij zullen om redenen begrepen hebben, dat zij er dan goed zouden afkomen. Dit liet de baljuw zich zoo maar niet zonder protest zeggen, op zijne beurt geeft hij de straf aan, die, naar zijne meening, JEORGE CLEYNES heeft verdiend. Hij ontkent zijn persoonlijke aansprakelijkheid in deze, want „wat hy en mijnheere de rentmeester gedaen hadden, dat hadden zy gedaen uyter name en van wegen mijns gen. heeren ende in den name van hem, soe mochte hy", verbeeldde hij zich, „zijn aenspraecke verminderen, vermeerderen ende veranderen naer zijnder beliefte", want, zoo vervolgt hij, „de heere een gulden tonghe heeft ende mach nyet messeghen".

„Concluerend mits desen, alsoe de voirs. J. CLEYNES hadde aldaer doen seggen ende allegeren saicken, die waeren teghens de hoocheyt van ons alregen. heer, dat de voirs. J. CLEYNES ende MICHEL MICHELSEN., synen

procureur, dewelcke sustineerde onduechdelicke saicken, behoorde mit vonnisse van brms. ende sc. gewesen te syne borghe te stellen binnen der stede te blyvene, tgewijsde te volcommene ende gebannen te wesene uut allen den landen van onsen alregen. heere hondert jaaren ende eenen dach, eewelick ende arflick, ende alle hoere goederen verbuert". J. CLEYNES hoorde dus door den baljuw eischen, dat hij zou borg stellen opdat hij de stad niet zou verlaten, daarna gebannen te worden honderd jaren lang uit alle landen van onzen allergenadigsten heer, terwijl zijne goederen werden verbeurd verklaard.

Beide partijen zullen wel begrepen hebben, dat het stedelijk bestuur den voorgestelden eisch niet zou inwilligen. De einduitspraak werd opnieuw naar later verwezen, omdat CLEYNES nog moest antwoorden op de tweede aanklacht van den baljuw, die bijna aan de eerste gelijkloidend was. Het was in dien tusschentijd 8 April 1511 geworden, toen J. CLEYNES, door zijn woordvoerder vergezeld, weer ter Vierschare verscheen. De baljuw schitterde door afwezigheid, een zeer verklaarbaar iets, daar voor hem de geheele affaire uit was. Het directe bewijs van schuld was niet door hem te leveren en hij zal begrepen hebben, dat hij in de kaarten van de Stedelijke Regeering speelde, door maar heimelijk weg te blijven. Wie echter in dit proces finantieel is bevoordeeld geweest, valt uit het bovenstaande niet te zeggen. Het ligt wel voor de hand om aan te nemen, dat vader ANTHONIS met zijn schip vol juweelen, bij aankomst hier ter stede getracht zal hebben een buitenstaand, maar bij het Hof invloedrijk,

persoon om te koopen, opdat deze de vrijspraak van zijn zoon zou trachten te bewerken.

Daar de tijd om op de tweede aanklacht van den baljuw te antwoorden was verstreken, en deze niet aanwezig was, begeerde JEORGE om die reden te worden ontslagen van rechtsvervolging. Burgemeesters en Schepenen gingen hier echter niet op in, maar raadden hem aan „patientie te hebben tot de eerstvolgende vierschaar”.

En hiermede was de zaak voor goed uit, de eindbeslissing wordt niet meer gemeld, zoodat kan worden aangenomen, dat de zaak der Portugeesche muntvervalsching in de doofpot was gestopt. Van de lotgevallen der beide CLEYNES' wordt niets meer vernomen. De slimme muntvervalschers zullen zich, zoodra zij er de kans toe hebben gezien, naar de Zuidelijke Nederlanden hebben begeven, waar het hun niet moeilijk zal zijn geweest zich van de kostbare lading edelgesteenten, gouden dukaten en, wie weet, ook van eenige valsche portugalosers, te ontdoen.

Middelburg.

M. G. A. DE MAN.

1.

1.

2.

2.